

Lezen centraal

Wie krijgt vmbo-leerlingen nog aan het lezen? Stichting Lezen en de CED-Groep schreven eind vorig jaar een prijsvraag uit voor 'vmbo-docenten die leesbarrières kunnen slechten'. De negen prijswinnaars delen hun geheimen met de lezers van *Didaktief*. Docenten uit het hele land die er in slagen hun leerlingen uit te dagen en te prikkelen. Ze maken lezen persoonlijk (schrijf je leesautobiografie), creatief (maak een kunstwerk gebaseerd op een boek) of emotioneel nabij (maak een gedicht over iets dat je raakt). Ze sluiten aan bij de leefwereld van hun kinderen met boeken uit de *Lijster*-of de *Troef*-serie. Of ze zetten de hersens op scherp met een vakoverstijgend project. Gemene deler is een grote inzet, hoge verwachtingen en liefde voor het boek. Onderwijs is het waard en heeft het nodig, schrijft ten slotte Frans Willem Korsten, hoogleraar literatuur en samenleving, in een mooi essay. Lezen centraal, kortom, in 24 pagina's theorie en praktijk.

Dichten over je stervende moeder

Verder dan de Donald Duck kwamen de meeste niet. En met poëzie hadden ze al helemaal niks. Maar er is iets veranderd bij de tweedeklassers vmbo van het Stedelijk Lyceum in Enschede. Lezen en zelfs dichten wordt weer leuk. 'Tijdens de gedichtenwedstrijd was de zaal muisstil.'

door Marco Krijnsen

De boekbespreking is op het Stedelijk Lyceum in Enschede vervangen door een lijst met tien keuzeopdrachten. Leerlingen moeten er na elk gelezen boek eentje kiezen. Ze kunnen een brief schrijven aan de hoofdpersoon, of een gedicht maken over iets uit het boek. Ze mogen een ander einde bedenken (een van de populairste opdrachten), een nieuwe kaft ontwerpen of een reclameposter tekenen. Zelfs een stripverhaal of een toneelstukje is mogelijk. Voor iedereen zit er wel iets bij, leert de ervaring. 'Sommigen maken zich er gemakkelijk van af. Dat kun je nooit helemaal voorkomen. Met hen voer ik dan een gesprekje', zegt Anita Postma, sinds vijf jaar docent Nederlands (en Engels) aan het Stedelijk. 'Maar de weerstand is minder groot dan in de tijd van het boekverslag. Ze kunnen nu kiezen. Dat spreekt aan.'

DOODZIEKE VRIENDIN

Twee jaar geleden betrok de school een nieuw gebouw. Voor de zeskoppige sectie Nederlands een mooie aanleiding om een gedichtenwedstrijd te organiseren. Het paste ook bij de nieuwe manier van les geven op deze locatie. Alle eerste en tweede klassen vmbo, havo en vwo moesten een gedicht schrijven. In de klassen werd gestemd. De acht beste poëten mochten hun werk voorlezen op Valentijnsdag in een bomvolle zaal met driehonderd kinderen. Via een *powerpoint* kon iedereen de gedichten op een groot beeldscherm meelesen. Een jury, onder leiding van de stadsdichter van Enschede, wees de winnaar aan. Dit jaar werd het evenement herhaald.

Postma krijgt nog kippenvel als ze aan de dichtwedstrijden terugdenkt. 'Vorig jaar las een meisje snikkend een gedicht voor over haar vriendin die kanker had. Het was muisstil in de zaal. Dan lopen de rillingen over je lijf. Ik dacht: wat zijn ze toch lief hier op school! Er was ook een jongen die nogal wat negatieve aandacht trok. Hij wilde eerst helemaal geen gedicht maken, wist niet wat hij moest schrijven. Uiteindelijk hebben we hem zover gekregen dat hij iets maakte over zijn zieke moeder die er straks misschien niet meer is. Dat zijn bijzondere dingen.'

Een boekverslag? Het is voor de gemiddelde vmbo'er een gruwel. Anita Postma spreekt uit ervaring. 'Er was een con-

INHOUD

Creatief met Bomans

Sil de Strandjutter in een vissenkomp, Pa Pinkelman op een abstract schilderij: creatieve opdrachten bij boeken stimuleren leerlingen die niet graag lezen, maar wel graag 'doen'. Het Van Lodensteincollege in Kesteren heeft inmiddels een grote 'kunst'-collectie. Pagina 4

Rappen over je boek

Het Via Nova College in Utrecht bestaat nog geen drie jaar, maar is nu al in de prijzen gevallen. De school onderneemt van alles om het lezen bij leerlingen te bevorderen. Pagina 8

Op de hurken voor kleuters

Zet vmbo'ers met een prentenboek in een kleuterklas. Een goed idee, vond jeugdbibliothecaris Lea Kessels uit Rhenen. Scholen en bibliotheken staan in de rij voor haar voorleesproject. Pagina 8

Enthousiaste Jonge Jury

De basiskader-beroepsgerichte vmbo'ers van het Groene Hart Leerpark in Alphen doen voor het tweede jaar mee aan de Jonge Jury. Leerlingen en leerkrachten worden steeds enthousiaster. Pagina 10

Kernen van weerstand en activiteit

Een prachtig essay van Frans Willem Korsten, hoogleraar in Rotterdam, over de revoluties die Nederland de afgelopen decennia ondergaan heeft en de consequenties die het (literatuur)onderwijs daaruit moet trekken. Zijn pleidooi? Laten we weerstand bieden aan de waan van de dag en durven we te zeggen: 'Literatuur is een van de basale elementen die we hier op school bewaren, bewaken en actief uitdragen.' Pagina 13

tract met de bibliotheek. Eén keer in de zoveel weken fietsten we er met de klas naar toe om boeken te zoeken en daarvan een verslag te maken. De leerlingen hadden daar veel moeite mee. Schreven de verslagen bovendien over van internet. Niemand beleefde er echt plezier aan.'

TALENT

Het moet anders, dacht Postma. Ze zag datzelfde internet niet alleen als een bedreiging, maar ook als een hulpbron. Op fora en *communities* ontdekte ze wat collega's elders in het land al deden aan creatieve leesopdrachten. Die suggesties vulde ze aan met eigen ideeën. En zo ontstond een eigen methode om het lezen voor vmbo'ers leuk te maken. Want daar draait het volgens Postma allemaal om. 'Ze moeten voor hun eindexamen verplicht boeken lezen. Dan kun je er maar beter lol in hebben. De leerlingen zien er heel erg tegen op om een boek te pakken, omdat ze er niet mee zijn opgegroeid of omdat ze naar eigen zeggen een hekel aan lezen hebben. Dan zeg ik altijd: "Je hebt het verkeerde boek genomen".'

Op het Stedelijk Lyceum werken ze nu met zogenaamde 'makkelijk lezen'-boekjes. Boekjes uit de *Troef*-reeks, gemiddeld honderd pagina's dik, van avi-niveau 5 of 6. Maar wel over onderwerpen die vmbo'ers bezig houden: pesten, adoptie, homo zijn. Vaak zijn het spannende verhalen. Doordat de pagina's veel wit hebben en nieuwe zinnen telkens op de volgende regel beginnen, gaat het lezen relatief snel. Dat motiveert. Maar hoe kies je een leuk boek? Het is een kunst om dat op een aantrekkelijke manier aan te pakken. Postma legt altijd alle titels op een grote tafel en maakt er een soort boekenmarkt van. 'Ik vraag ze dan meestal wat hun interesses zijn. Naar welke series op tv kijken ze? Welke films spreken hen aan? Bij dat onderwerp of thema zoeken we een boek. Je laat ze de flaptekst lezen. Vervolgens moeten ze opschrijven waar het boek volgens hen over gaat. Als ze het gelezen hebben, komen we daar op terug.'

Het Stedelijk heeft een belangrijk voordeel: een vestiging van de openbare bibliotheek bevindt zich in hetzelfde gebouw. Wie het avi-niveau ontgroeid is, kan zo even de gang door en een ander boek zoeken in de bieb. De drempel om er binnen te lopen, die aanvankelijk hoog was, is nu nagenoeg verdwenen. Zelfs tijdens de les mogen leerlingen, in overleg met de docent uiteraard, even naar de burens voor een boek. Het tonen van een schoolpas is voldoende om het (gratis) te lenen.

Ook met andere initiatieven probeert het Stedelijk het lezen te bevorderen. Zo is er een voorleeswedstrijd gehouden voor alle eerste- en tweedeklassers en besteedde de school twee weken lang bij alle vakken aandacht aan het boek en de film *Kruistocht in spijkerbroek*. Het leesklimaat op de vmbo-afdeling lijkt er door opgeknapt. Postma zelf integreert de vernieuwende aanpak momenteel in de vmbo-methode *Talent* van Malmberg, waaraan

ALLARD DE WITTE

Anita Postma: 'Ik krijg echt kippenvel als ik terugdenk aan de dichtwedstrijd van vorig jaar.'

ze meeschrijft. Daar is nu ruimte voor een gedicht en creatieve opdrachten. Elementen die ze in de reguliere methodes miste. 'Leerlingen moeten plezier terugkrijgen in het lezen. Als ze zeggen dat ze voor het eerst een boek hebben uitgelezen of bekennen dat het achteraf toch meeviel, hebben we al heel veel gewonnen.'

De aanpak om het lezen op het vmbo aantrekkelijk te maken heeft het Stedelijk Lyceum in Enschede een eerste prijs opgeleverd in de prijsvraag 'Lezen in het vmbo' van de Stichting Lezen. De jury noemt Enschede 'een landelijk voorbeeldproject'. Sterke punten zijn volgens het juryrapport 'de combinatie van een gestructureerde aanpak die binnen de school breed gedragen wordt, de schoolbrede presentaties, de variatie aan verwerkingsvormen en de laagdrempelige insteek, het verheffen van voorlezen tot een kunst, waarvan wij verwachten dat dit allerlei positieve neveneffecten heeft in de sfeer van attitudeontwikkeling en presentatievaardigheden, terwijl ook het lezen hiermee uit zijn beslotenheid wordt gehaald en allerlei openingen biedt voor uitwisseling en discussie. Dit alles uitgevoerd met een leerlingenpopulatie met een geringe leesvaardigheid, weinig culturele bagage, waarschijnlijk weinig zelfvertrouwen en een mogelijk negatief zelfbeeld.'

<<

Creatief met Bomans

EVELYNE JACQ

Ad van den Bovenkamp: 'Literatuur, beeldende kunst en soms ook muziek treffen elkaar in leeslessen.'

Sil de Strandjutter in een vissenkom, *Pa Pinkelman* op een abstract schilderij: creatieve opdrachten bij boeken stimuleren leerlingen die niet graag lezen, maar wel graag 'doen'. Het Van Lodensteincollege in Kesteren heeft inmiddels een grote 'kunst'-collectie.

Hij was het spuugzat, al die leesverslagen waaraan je niet eens kon zien of ze zelfgemaakt waren of overgeschreven. En dan kreeg de leerling die wel zijn best deed, soms ook nog eens een lagere beoordeling dan de leerling die internet geplunderd had. Dat moest anders, vond Ad van den Bovenkamp, leraar Nederlands aan het Van Lodensteincollege in Kesteren. Hij bedacht creatieve opdrachten bij boeken. Van den Bovenkamp: 'Een deel van de leerlingen vindt lezen niet leuk en zal het ook niet leuk gaan vinden, maar zij zijn wel goed in praktische dingen. Het zijn doeleerlingen. Ze maken nu werkstukken rond een boek, praktische opdrachten, en doen zo positieve ervaringen op door middel van het lezen.'

De klassieke kinderboeken uit de jaren zeventig zijn populair in de onderbouw op het Van Lodensteincollege, een

Speeddaten met boeken

Sylvia Lansbergen geeft Nederlands aan de laagste niveaus van het vmbo op het College Vos in Vlaardingen. 'Ik strooi zestig of zeventig boeken uit op de tafels. Haal er maar drie titels uit. Dat speeddaten vinden ze prachtig.'

'Het maakt me niet uit wát ze lezen, het gaat erom dát ze lezen. Dat is mijn credo. Want lezen is geen vanzelfsprekendheid voor deze groep leerlingen. Ze komen binnen met het leesniveau van groep 6 à 7, of nog lager. Vrijwel allemaal hebben ze een hekel aan lezen. Maar wij vinden het belangrijk dat leerlingen lezen. Vooral voor het ontwikkelen van hun woordenschat die vaak erg beperkt is. We besteden ook veel aandacht aan begrijpend lezen. Als leerlingen te zwak zijn in lezen, zie je vaak dat ze in de bovenbouw in de problemen komen, eigenlijk bij alle vakken.'

'Ik ben zelf een fervent lezer, maar ik moet echt al mijn creativiteit uit de kast halen om leerlingen enthousiast te maken. In klas 1 en 2 lezen we klassikaal. Ik ben begonnen met voorlezen en de leerlingen lezen mee. Soms vraagt iemand of hij ook mag voorlezen. Zo merken de anderen vaak dat ze niet de enige zijn die lezen moeilijk

vinden. En dan durven zij ook. Maar het hoeft niet.'

'Als we een stuk hebben gelezen, maken ze een tekening. Ik selecteer daar een aantal uit. Die verklein ik en zet ik achter elkaar als een soort strip. Dat beeldverhaal krijgen de leerlingen dan weer als het boek uit is. Zodat ze nog eens kunnen zien wat ze hebben gelezen.'

'Wat ik ook doe: *speeddaten* met boeken. Ik strooi zestig of zeventig boeken uit op de tafels. Dat alleen al vinden ze prachtig. De opdracht is dat ze drie boeken uit de stapels halen waarvan ze de voorkant, de achterkant, de eerste twee bladzijden en de laatste bladzijde moeten beoordelen. Op een formulier vullen ze in of ze die leuk of niet leuk vinden en waarom.'

'Het boek dat ze het leukst vinden, gaan ze dan vervolgens lezen. Wat ze daarvan leren, is dat ze niet altijd op het plaatje op de kaft moeten afgaan. Vaak zie je dat ze een boek niet kiezen, omdat de tekening ze niet aan-

reformatorische school waar niet alle boeken zijn toegestaan. Jan Terlouw, Thea Beckmann, Evert Harman en Linneke Dijkzeul doen het goed. Net als een historische roman als *Rowan* van Henk Koesveld of *De jongen in de gestreepte pyjama* van John Boyne.

Leerlingen kiezen zelf een boek en een opdracht. Van den Bovenkamp heeft zo'n twintig verschillende opdrachten bedacht. 'En als ik me kwaad maak, kan ik er nog wel twintig bij verzinnen', zegt hij. De opdrachten variëren: maak een fotoreportage of -collage die de sfeer van het boek goed weergeeft; maak een bijpassend gedicht en mooie omslag; maak een spel bij het boek. Veel ganzenbord-, domino- en memoryspelen staan inmiddels uitgesteld in de gang bij het klaslokaal Nederlands. En dan niet zomaar snel snel in elkaar geflanst. Er is gezaagd en getimmerd. Er zijn mooie opbergdoosjes bij. En ze trekken veel bekijks. Steeds als er weer iets nieuws bij komt, zijn de oh's en ah's niet van de lucht.

Een populaire opdracht is het maken van een bouwwerk. Van den Bovenkamp: 'Leerlingen stoppen er vaak heel veel tijd in. Een jongen bij wie ze thuis een metaalbedrijf hebben, maakte bij *Karel ende Elegast* bijvoorbeeld een kasteel van metaal. Daar heeft hij wel twintig uur aan gewerkt. Een meisje las *Sil de Strandjutter* en beeldde dat uit in een aquarium. De vissen waren de hoofdpersonen. Twee meisjes maakten van *Narnia* een poppenhuis waarvoor ze zelf kleding naaiden. Een andere leerling verbeeldde Pa Pinkelman van Bomans in een min of meer abstract schilderij. Of neem het boek *Gaten* van Louis Sachar, het is

ontroerend om te zien hoeveel tijd en werk een leerling daarin heeft gestopt. Met onder meer opnames op cd, waarin ze vertelt en stukken voorleest.'

Van den Bovenkamp werkt op deze manier in al zijn onderbouwklassen, vmbo, havo en vwo. En de vmbo-leerlingen doen niet onder voor de havo- of vwo-leerlingen, vindt hij. Net als voorheen het leesverslag telt ook dit werkstuk mee voor de beoordeling, als repetitie en niet als schriftelijke overhoring. 'Dat is stimulerend voor leerlin-

Vmbo-leerling niks minder dan havist of vwo'er

gen die niet goed in Nederlands zijn. Zij kunnen hier mooi hun cijfer mee opvijzelen.'

Literatuur, beeldende kunst en soms ook muziek treffen elkaar in deze opdrachten. Maar het Van Lodensteincollege gaat verder, in een gecombineerd vak waar culturele stromingen en periodes aan de orde komen. Het vak Nederlands offert daar in het eerste jaar een van de vier uren voor op. De drie betrokken secties hebben heel wat uren bij elkaar gezeten en een uitgebreid lesprogramma gemaakt. Achtereenvolgens komen middeleeuwen, renaissance, romantiek en moderne tijd aan de orde. Vooralsnog alleen voor havo en vwo. Maar Van den Bovenkamp is ervan overtuigd dat het ook op vmbo-niveau zou kunnen. 'Daar kun je alles doen, als je maar rekening houdt met de doelgroep.' / AvdW <<

staat. Op deze manier leren ze beter kiezen, waardoor de kans dat ze een boek uitlezen ook groter wordt.'

'We lezen in principe een uur in de week. Maar dat is te lang. Ze hebben maar een korte concentratieboog. Voor de afwisseling mogen ze opdrachten maken. Ze kunnen een tekening maken van een moment uit het boek dat indruk op ze maakte. Of iets opzoeken op internet over de auteur.'

'J.K. Rowling zit daar nooit tussen. *Harry Potter* vinden ze veel te moeilijk. Over het algemeen kun je zeggen dat er plaatjes in de boeken moeten staan. Korte zinnen en veel wit op de pagina's maken het lezen ook makkelijker. Als mijn leerlingen een dichtbedrukte pagina met letters zien, dan verliezen ze bij voorbaat al de moed.'

'Inhoudelijk moeten de boeken wel weer aansluiten bij de leeftijd. Wij hebben op school bijvoorbeeld de *Reality*-reeks van Uitgeverij Eenvoudig Communiceren met thema's als loverboys of chatten.'

'Maar ik ben realistisch. Als ze op school lezen, zegt dat nog niks over thuis. Bij veel leerlingen zijn geen boeken thuis. En ze zijn ook geen lid van de bibliotheek. Sommigen wel, maar die hebben dan weer zo'n hoge boete staan omdat ze een boek zijn kwijtgeraakt, dat ze niet meer durven gaan. Maar alles wat ze lezen is meegenomen. Het lijkt er zelfs op dat de tweedeklassers dit jaar vrij goed scoorden op het onderdeel woordenschat van de Cito-toets.' / AD <<

Sylvia Lansbergen: 'Ik moet al mijn creativiteit uit de kast halen om leerlingen enthousiast te maken.'

Boekenmarkt in de aula

Marijke de Jong is sectieleider Nederlands en taalcoördinator op het Haagsch Genootschap, Den Haag. 'Op de basisschool wordt veel gelezen', zegt ze. 'Ik wil stimuleren dat ze dat blijven doen in de brugklas.'

'Literatuuronderwijs komt niet zo aan bod in de onderbouw van het vmbo. En je wilt toch wel eens wat anders dan grammatica en tekst verklaren. In de methode zit een beetje literatuurtheorie, je leest een stukje, maar voor de échte beleving moet je een heel boek lezen. De kinderen vinden dat ook leuk. Op de basisschool wordt best veel gelezen, ik wil stimuleren dat ze dat blijven doen. Daarnaast gaat het erom dat ze zelf een boek kiezen, en dat ze elkaar daarin adviseren. Bijna alle kinderen zijn lid van een bibliotheek. Ik wil laten zien dat het lezen in de brugklas gewoon door gaat, dat je voor boeken naar de bieb gaat en dat je elkaar goede tips kan geven.'

'Met de brugklas voor de kaderberoepsgerichte en theoretische leerweg van het vmbo doe ik momenteel een marktproject.

Hoe ik op het idee kwam, weet ik niet meer. Misschien waren de kinderen nogal druk, zodat ik aan een markt moest denken. We houden de 'markt' in de aula. Dat is op zichzelf al leuk, een andere omgeving dan het klaslokaal. Van tevoren hebben ze zelfstandig een boek uit de bieb gehaald. Ze mogen zelf kiezen, ik stuur daar niet in. Het mag ook een boek zijn dat ze al kennen. Van dit boek schrijven ze een korte samenvatting en een motivering, en ze moeten de titel en de schrijver noteren. Het is de bedoeling dat ze met die motivatie andere leerlingen enthousiast maken voor het boek.'

'In de aula zit de helft van de klas achter een tafel om hun boek aan te prijzen, de andere helft gaat 'op bezoek'. Ze moeten hun boek aan minstens vijf leerlingen verkopen. Het is verkocht als de bezoeker de titel heeft opgeschreven. Sommige kinderen zijn heel serieus, vooral meisjes, die willen echt anderen enthousiast maken voor een boek

ALLARD DE WITTE

De Jong: 'Leerlingen moeten elkaar enthousiast maken voor een boek'

dat ze zelf erg mooi vinden. Anderen willen vooral scoren, die roepen: "Kom bij mij, kom bij mij". De markt duurt een lesuur. Ik geef er geen vervolg aan, het gaat erom dat ze enthousiaste verhalen hebben uitgewisseld en ideeën hebben opgedaan.'

'De boeken die worden uitgezocht zijn heel verschillend. De *Kameleon*-serie is populair, de *Kippenvel*-serie, *Tina*-toppers, *Harry Potter*. Het niveau viel me wel mee eigenlijk. Alle boeken zijn op C-niveau, voor kinderen van twaalf jaar en ouder dus. Waar ik niet op had gerekend, was dat sommige kinderen niet naar de bibliotheek gingen, maar een boek hebben gekocht. Of hun moeder had het gekocht. Dat vind ik jammer, het gaat mij er ook om dat ze lid zijn van een bibliotheek. De bibliotheken in Den

Haag zijn heel actief, het is goed als kinderen daar regelmatig komen. Volgend jaar ga ik verplicht stellen dat het een bibliotheekboek moet zijn. Sommige kinderen hebben drempelvrees opgebouwd voor de bibliotheek, die zijn hun pasje kwijt bijvoorbeeld. Dat lijkt heel erg voor die kinderen, maar het is natuurlijk allemaal oplosbaar. Voor die leerlingen is dat nu ook afgehandeld, dat is een mooi neveneffect. "Mijn collega's pakken het literatuuronderwijs allemaal op hun eigen manier aan. Ik vind het leuk om er een project van te maken. Ik ben bijvoorbeeld ook met de klas naar het Kinderboekenmuseum geweest, in het Letterkundig Museum Den Haag. Dan laat ik ze van tevoren een boek lezen van een van de schrijvers die daar centraal staan.' 'Wat ik met mijn prijs doe: ik kies het boekenpakket van 250 euro, ik ga voor alle collega's het nieuwe *Van Dale*-woordenboek voor vmbo-mbo aanschaffen.' / SdB

<<

Teeuwen was te grof

'Wij bepalen als leraren met z'n allen dat lezen vmbo'ers niet interesseert. En dat is onzin.' Harry Poppelier, docent Nederlands op vmbo De Koogmolen in Purmerend, heeft betere ervaringen.

'Lezen interesseert leerlingen wel, maar je moet het ze durven aanbieden.' Harry Poppelier leest rustig voor uit *De Vos Reynaerde* in zijn vmbo 3 gemengde leerweg op De Koogmolen. 'Ze hangen aan mijn lippen!' Hij heeft een enorme klapper met 100 jaar *De Telegraaf* in de klas: 'Wordt regelmatig doorgebladerd'.

'Kijk, vmbo'ers vinden in eerste instantie niks leuk. Maar daar moet je niet in mee gaan, natuurlijk. Ik probeer ze te laten lezen wat ze leuk vinden. Geen zware kost: Mulisch en Hermans, daar hoef ik niet mee aan te komen. Maar de vmbo-*Lijsters* zijn ideaal.' Poppeliers laat alle leerlingen hun eigen top vijf samenstellen uit een totaal van 120 verschillende *Lijsters*. Basis zijn de flapteksten (een klus voor de mediathecaresse: 120 x 30 kopieën). Veel werk, maar het leidt meteen tot discussies in de klas: wat kies je en waarom? 'Er ontstaan groepjes, sommige kinderen kiezen oorlogsverhalen, anderen lezen liever over jeugdthema's. Op die manier kan ik het woord *genre* introduceren. Uiteindelijk moeten ze één boek van hun top vijf lezen, in lestijd. Maar dan duiken ze behoorlijk voorbereid zo'n boek in.' Uiteindelijk maken alle leerlingen een leesdossier, met een samenvatting van 200 woorden en vooral, hun eigen mening. Ontdekken wat je leuk vindt, is een uitdrukkelijk lesdoel. Poppelier gebruikt voor de dossiers een *format* van de openbare bibliotheek Venlo (www.leesdossier.nl). 'Chat-

ten en msn'en doen deze leerlingen veel, maar echt computervaardig zijn ze nauwelijks. Nu moeten ze een account op eigen naam aanmaken en hun leesdossier aan mij mailen. Dat vinden ze spannend, want mailen doen ze bijna nooit. Overigens, wie msn- of chattaal gebruikt, krijgt meteen een onvoldoende.'

Poppelier is zelf geen fervent lezer, grammatica is meer mijn ding zegt hij. 'De dossiers vormen vaak aanleiding om grammaticale zaken weer eens te behandelen.' Het mes snijdt dus aan twee of zelfs drie kanten, wie computervaardigheden meetelt. Want de leerlingen gaan echt meer lezen: het aantal uitleningen in de schoolbibliotheek is de laatste tijd met tien procent gestegen. Niet alleen dankzij de *Lijsters* overigens. Poppelier gebruikt ook boekverfilmingen, cabaret en poëzie. 'In de derde kijken we gezamenlijk naar *De kleine blonde dood* (Boudewijn Buch). Ik laat ze filmrecensies opzoeken en informatie over auteur, regisseur, castingbureau. En ze moeten zelf een *publicabele* recensie schrijven, met aandacht voor muziek, belichting, kleding, et cetera. Alleen dat woord al, publicabel, kennen ze niet. Zoek maar op, zeg ik dan. De resultaten zijn echt goed. Ze kunnen het best. Ook zo komen ze met boeken in aanraking en ik hoop natuurlijk dat ze later ook eens een ander soort film kijken. Af en toe.'

Het meest gewaagd misschien wel is Poppeliers poëzie- en cabaretproject in de vierde. Aan de hand van de bekende *Plint*-posters met gedichten laat hij zijn leerlingen zelf gedichten maken en illustreren. De resultaten zijn prachtig, zegt hij. Cabaret doet hij op dvd. 'Afgelopen jaar heb ik twee voorstellingen laten zien, Jochem Meijer, *Adhd*, en Hans Teeuwen. Dan verbazen ze je ook wel weer. De leerlingen waren echt geschokt, ze vonden Teeuwen veel te grof. Met name de masturbatiescène vonden ze veel te lang. Dat geeft een ander beeld van die kinderen en hun normen en waarden. Ook een mooi neveneffect van de literatuurles. Bij Teeuwen zeiden ze echt: tot hier en niet verder!' / MM

Harry Poppelier: 'Leesdossiers vormen vaak aanleiding om weer eens grammatica te behandelen.'

ALLARD DE WITTE

<<

Rappen over Carry Slee

Het Via Nova College in Utrecht bestaat nog geen drie jaar, maar is nu al in de prijzen gevallen. De school onderneemt van alles om het lezen bij leerlingen te bevorderen.

Docente Nederlands Marga Gresnigt is er maar wat trots op. Twee jaar geleden ging ze op het gloednieuwe Utrechtse Via Nova College aan de slag, en nu al ziet ze haar inspanningen bekroond met een prijs van Stichting Lezen. Samen met collega's bedacht ze van alles om het lezen bij vmbo-scholieren te stimuleren.

Allereerst zocht ze contact met de plaatselijke bibliotheek, die toevallig naast de school ligt, in nieuwbouwwijk Leidsche Rijn. Haar leerlingen nam ze mee de bieb in voor een eerste kennismaking. In de bibliotheek was een stand ingericht met boeken van de Jonge Jury (zie artikel pag 10). Ook kregen de leerlingen de dvd *Leeskr8!* te zien, waarop vmbo'ers vertellen wat ze nu zo mooi vinden aan een bepaald boek. Zoiets slaat aan, vertelt Gresnigt. 'Jongeren vinden het nou eenmaal niet cool om te lezen, boeken zijn natuurlijk helemaal niet stoer. Maar als ze van leeftijdgenoten horen dat zij wél lezen en daar nog plezier in hebben ook, dan kan dat ze aan het denken zetten.'

BIBLIOTHEEKPAS

De school haalde boekenkisten in huis, met daarin een trits Jonge Jury-boeken van de bieb. Deze boeken konden op school weer worden uitgeleend, zodat de drempel naar de echte bieb lager werd. Daarnaast krijgen de leerlingen straks een bibliotheekpas zonder inschrijfkosten te hoeven betalen. Dit is het Via Nova College in het ka-

der van een proefproject met de bibliotheek overeengekomen. Gresnigt: 'De meeste leerlingen hadden nog wel een bibliotheekpas van de basisschool, maar die was vaak verlopen. De ouders van sommige leerlingen stimuleren het lezen ook niet, dus moet het helemaal uit de kinderen zelf komen. Ze kunnen dan best een zetje in de goede richting gebruiken.'

Haar leerlingen moeten in de tweede klas allemaal een boek lezen. Dat presenteren ze vervolgens, op hun eigen manier: in een filmpje, met een rap, in een toneelstukje of op een poster. Gresnigt zorgt er wel voor dat ze de

Samenwerken met ander vak is een stimulans

meeste boeken die op de Jonge Jury lijst staan, zelf heeft gelezen. Een must, vindt ze, want zo kun je kinderen goed adviseren. 'Zeker kinderen die niet zo graag lezen, moet je boeken kunnen aanreiken. Soms zien ze door de bomen het bos niet en hoor je ze denken: al die boeken met al die ruggen, wat moet je daar eigenlijk mee? Je moet ze een beetje de weg wijzen, anders kunnen ze echt verdwalen.'

Ook de boeken die ze in de klas voorleest, of laat voorlezen door haar leerlingen, kiest ze zorgvuldig uit. Maar ze

Op de hurken voor kleuters

Zet vmbo'ers met een prentenboek in een kleuterklas. Een goed idee, vond jeugdbibliothecaris Lea Kessels uit Rhenen. Scholen en bibliotheken staan in de rij voor haar voorleesproject.

Op opleidingen voor kinderleidsters is weinig aandacht voor voorlezen en op scholen zijn nauwelijks prentenboeken aanwezig. 'Toen ik dat hoorde, zette dat mij aan het denken', vertelt Lea Kessels. Ze was tot voor kort jeugdbibliothecaris in de openbare bibliotheek Rhenen. 'Ik dacht: zou het niet goed zijn voor vmbo-scholieren om iets van voorlezen en prentenboeken af te weten? Veel van deze leerlingen gaan later immers met kinde-

ren werken. Bovendien kan het voorlezen ze prikkelen om zelf meer te gaan lezen. Positieve ervaringen met boeken stapelen zich op, daar ben ik van overtuigd. Vroeger of later betaalt zich dat uit.'

Samen met Jacky van den Dikkenberg, voormalig docent Nederlands aan scholengemeenschap De Pantarijn, ontwikkelde Kessels een lessenserie. Sinds drie jaar draait hun project nu in de 3-vmbo-klassen van deze

doet nog veel meer om haar leerlingen aan het lezen te krijgen. Zo laat ze af en toe een boekverfilming zien, zoals *Kappen!* van Carry Slee, over pesten. Daar wordt naderhand dan weer over gepraat. 'Lezen is één, de beleving van wat je leest is weer iets heel anders', vindt Gresnigt. 'Die uitwisseling is net zo belangrijk. Ook dat kan leerlingen stimuleren om een boek te pakken.'

SECTIE KUNST EN CULTUUR

Verder probeert ze de samenwerking met de sectie kunst en cultuur te bevorderen door bijvoorbeeld scholieren de omslag van hun favoriete boek te laten schilderen. Daarnaast hebben de tweedejaars net een dichtproject achter de rug, 'Liefdeskunst' genaamd. Uiteindelijk doel was te komen tot gedichten die tegen een kunstzinnige achtergrond afgedrukt zouden worden, à la de bekende *Plint*-posters. 'Ik ben eerst met een paar leerlingen bij de kunstuitleen wat schilderijen gaan uitzoeken', vertelt Gresnigt. 'Die kwamen in de bibliotheek te hangen. Daar kregen de leerlingen vervolgens een workshop gedichten maken van een professionele dichter. Dat leverde prachtige gedichten op over de liefde – dat was de opdracht – waar de kinderen zelf ook verbaasd van stonden.' De gedichten werden daarna door de webmaster tegen de achtergrond van de kunstwerken geprojecteerd. 'Het idee was dat de leerlingen de gedichten op een kaart zouden krijgen en die kaart dan op Valentijnsdag aan iemand konden sturen. Helaas is die deadline niet gehaald, we zaten met wat onverwachte tegenslag, maar de leerlingen vonden het wel erg leuk om te doen.'

Gresnigt bruist alweer van de ideeën voor het komend jaar. Ze is ervan overtuigd dat de activiteiten die ze op school organiseren het lezen bevorderen. 'Jongeren gaan meer lezen en weten makkelijker de weg naar de bieb te vinden. Ze wisselen ook meer uit, zeggen tegen elkaar: dit is een leuk boek, dat moet je lezen. Zelfs al zou er maar één kind door ons project gestimuleerd worden om eens een boek te pakken, dan is dat al winst.' / ID

EVELYNE JACQ

Marga Gresnigt: 'Kinderen schreven gedichten waar ze zelf verbaasd van stonden'.

school. Scholieren gaan in tweetallen op bezoek bij een peuterspeelzaal, kinderdagverblijf of bij de kleuters op een basisschool om daar een klein clubje kinderen voor te lezen. Daarbij observeren de voorlezers elkaar en geven ze elkaar feedback. Belangrijk is bijvoorbeeld dat ze zichzelf voorstellen, iets over het boek vertellen en contact maken met de kinderen. Ook de leidsters op de betreffende locatie geven commentaar. Na afloop is vrijwel elke leerling enthousiast. 'Ze zijn vaak opgelucht, vonden het toch wel spannend, maar ook heel leuk. Velen zeggen zelfs dat ze wel vaker willen voorlezen.' Er gaan drie lessen vooraf aan een voorleessessie. De eerste bijeenkomst wordt verzorgd door de docent Nederlands op school. De leerlingen kijken in deze les terug op hun favoriete prentenboeken van vroeger. De boeken waaruit ze zelf werden voorgelezen, komen mee naar school, ze vertellen elkaar waar het over gaat, wat ze er leuk aan vonden, of de illustraties goed aansluiten bij het verhaal. 'Je laat ze positieve herinneringen opha-

len aan de ervaringen die ze vroeger met lezen en boeken hadden', zegt Kessels. 'Dat is de basis om vanuit verder te werken.'

Tijdens les twee duiken de leerlingen de bieb in, om gericht naar prentenboeken te speuren. Ze krijgen bijvoorbeeld de opdracht een prentenboek met foto's te zoe-

Voorlezen in onderbouw is hardstikke spannend

ken, of eentje waarin helemaal geen tekst staat. De derde bijeenkomst vindt plaats in de bibliotheek, met groepjes van tien à twaalf leerlingen. De bibliothecaris vertelt hier wat wel en niet handig is als je voorleest aan kleine kinderen. Kessels: 'Ze moeten weten dat ze de kinderen vragen moeten stellen, dat ze moeten nagaan of ze het begrepen hebben. En wat ze moeten doen als >>

Lea Kessels: 'Voorlezen kan leerlingen prikkelen zelf weer te lezen'.

er een bus langskomt en opeens alle aandacht daar naar toe gaat. Hoe leid je ze dan weer het verhaal in?'

Tijdens deze les kiezen de leerlingen een paar prentenboeken uit, om later uit voor te lezen. Daarnaast leest elke leerling een stukje voor en is er ruimte voor vragen. Die zijn er volop, merkt Kessels. 'Ze vinden het vaak erg spannend om op een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf af te stappen. Ook dat is een leerervaring: hoe leg je het eerste contact met zo'n plek, hoe pak je dat aan?' Niet eenvoudig, voor vmbo'ers van een jaar of vijftien. 'Sommigen vinden het al lastig om anderen überhaupt aan te kijken. Zonder kauwgum, petje en mobieltje voelen ze zich verschrikkelijk bloot.'

Het project gaat binnenkort op vijftien nieuwe scholen van start. Ook andere scholen en bibliotheken tonen zich geïnteresseerd. Tevens is Lea Kessels in gesprek met *Sesamstraat*. 'Het zou prachtig zijn als zij een voorleessessie op hun site willen zetten. Zoiets kunnen scholen dan weer bij hun lessen gebruiken.' / ID

EVELYNE JACQ

<<

Enthousiaste Jonge Jury

De basiskader-beroepsgerichte vmbo'ers van het Groene Hart Leerpark in Alphen doen voor het tweede jaar mee aan de Jonge Jury. Leerlingen en leerkrachten worden steeds enthousiaster.

Al jaren doen de scholen in Alphen aan den Rijn mee aan de Jonge Jury. Alleen de leerlingen van het basiskader-beroepsgerichte vmbo Groene Hart Leerpark deden dat niet. De Jonge Jury is een landelijke wedstrijd voor het mooiste jeugdboek. Alle jongeren in de eerste tot en met de derde klas van de middelbare school mogen stemmen op alle boeken voor kinderen vanaf twaalf jaar die het jaar daarvoor zijn uitgekomen. De vijf auteurs die de meeste stemmen krijgen, worden uitgenodigd voor de Dag van de Jonge Jury. Op 16 april jongstleden werd de Prijs van de Jonge Jury 2008 uitgereikt aan Caja Cazemier in De Doelen in Rotterdam. De Jonge Jury is een project van Stichting Lezen en wordt gesponsord door Coca Cola en uitgevoerd door Bulkboek. Twee jaar geleden nam Adrie van der Meer, mediathecaris/lesondersteuner Nederlands, ckv en maatschappijleer, het initiatief om ook op Groene Hart Leerpark met de Jonge Jury aan de slag te gaan. 'Het project wordt altijd afgesloten met een feest voor de kinde-

ren, met een disco en zo, allemaal erg leuk. Ik vond het daarom heel jammer dat de basiskader-leerlingen er nooit aan meededen. Het klopte niet, vond ik: zij horen er ook bij.' Van der Meer vond een leerkracht Nederlands bereid het project te starten. Achttien leerlingen, uit verschillende klassen in de onderbouw, deden dat jaar mee. Dit jaar waren het er al 31. Andere leerkrachten blijken er nu ook wel voor te porren te zijn. Een goed teken, vindt Van der Meer. 'Uiteindelijk moeten docenten het toch zelf doen met hun leerlingen. Dat is de kracht van het project, samen dingen bedenken om het lezen bij kinderen te stimuleren. Het moet niet van één persoon afhankelijk zijn.'

OVERAL VANDAAN

De meeste leerlingen die meedoen zijn meisjes; jongens lezen veel minder. Samen met de andere mediathecarissen kiest Van der Meer Jonge Jury-boeken uit die aansluiten bij het niveau van de leerlingen. Daar doen ze ook wat

moeilijker boeken bij. De leerlingen kiezen zelf welk boek ze willen lezen. 'Het ene boek slaat aan, het andere krijg ik terug met de opmerking *saai of niet uitgelezen*. Leerlingen vinden vaak dezelfde boeken leuk. Als ik dat eenmaal in de gaten heb, haal ik die boeken echt overal vandaan om maar genoeg exemplaren te kunnen uitdelen.'

Dit jaar kwam de winnaar van de Jonge Jury 2007, Maren Stoffels, naar Alphen. Op deze middag kregen de veellezers van Alphen een prijs uitgereikt. Maar ook de veellezers van het Groene Hart Leerpark werden, op hun eigen locatie dus, in het zonnetje gezet. Ze kregen een boeken-

'Op oubollige boeken zit niemand te wachten'

bon en de foto's die van de uitreiking werden gemaakt, werden gepubliceerd op de website van de school en in de plaatselijke krantjes. 'Veellezers kom je op elk niveau tegen,' zegt Adrie van der Meer, 'ook in het vmbo. Sommige kinderen komen niet verder dan één boek, of krijgen zelfs dat ene boek niet uit, maar anderen lezen wel een stuk of tien boeken. En dat in vier maanden tijd.'

Het is een open deur, maar willen leerkrachten het lezen stimuleren, dan moeten ze bij de belevingswereld van de kinderen aansluiten, vindt Van der Meer.

'Kinderen zijn meer met taal bezig dan je denkt. Ze msn'en, ze sms'en, dus lezen hoeft helemaal niet zo ver van ze af te staan.' De kunst is alleen om lezen leuk te maken. 'Kinderen die niet van lezen houden, kiezen vaak saaie boeken, die ook saai worden gevonden door kinde-

ren die wél van lezen houden. Zulke boeken staan dan vaak op een lijst die door de docent is samengesteld. Ga het gesprek aan met de leerlingen, denk ik dan. Kijk waar ze mee bezig zijn, wat ze interesseert. Oubollige boeken, daar zitten kinderen niet op te wachten.' / ID

<<

Namen om te onthouden

Leerlingen hebben het afgelopen jaar de volgende boeken genomineerd voor de Prijs van de Jonge Jury: *Prooi* van Elle van den Boogaart, *Vamp* van Caja Cazemier, *Vlinder* van Wilma Geldof, *Beest* van Ally Kennen, *Hoe overleef ik (zonder) liefde?* van Francine Oomen. Deze titels werden gekozen uit een groslijst met een kleine tweehonderd boeken die alle in 2006 verschenen. Leerlingen kenden Loes Hazelaar de debuutprijs toe voor *Een overdosis liefde*.

Vijftien zogenoemde kerntitels werden eerder al geselecteerd door een speciale jury en waren van de hand van Khalid Boudou, Robin David, Jenny Downham, John Flanagan, Graham Gardner, Frank Geleyn, Joost Heyink, Gonneke Huizing, Joyce Pool, Alma Post, Daan Remmerts de Vries, Rob Ruggenberg, Maren Stoffels, Helen Vreeswijk, Jacqueline Wilson. Het zijn niet allemaal oorspronkelijk Nederlandstalige titels, een deel betreft vertalingen, zoals van de Engelse Jenny Downham of in België verschenen boeken zoals de titels van Frank Geleyn. De website van de Jonge Jury staat boordevol met informatie over alle jeugdboekenschrijvers van de groslijst en hun boeken. / MM

EVELYNE JACQ

Adrie van der Meer: 'Veellezers kom je ook tegen in het vmbo.'

Wat leest je moeder?

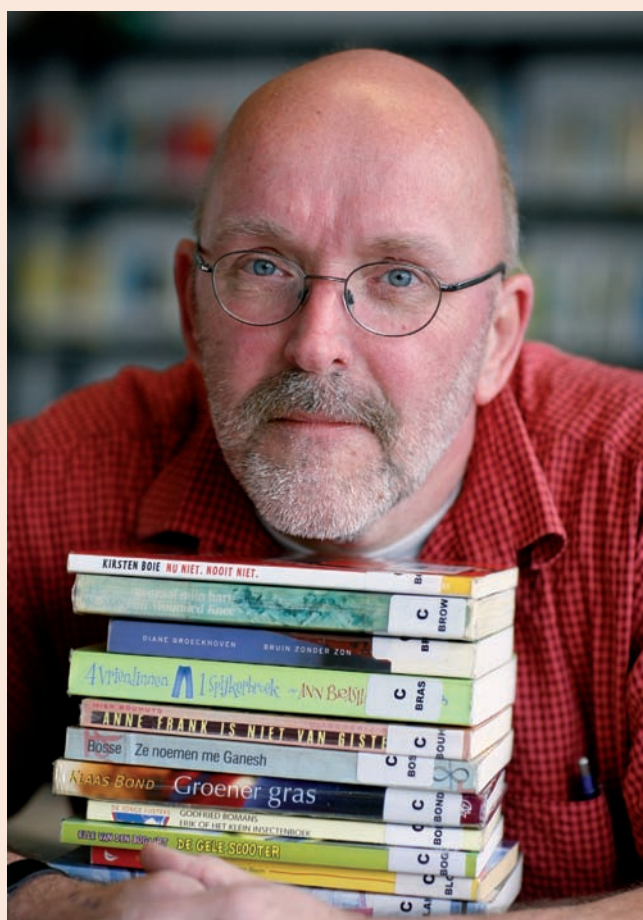
Zeg me wat je leest en ik zeg je wie je bent. Op vmbo-t Haemstede Barger in Heemstede is lezen persoonlijk gemaakt: een leesautobiografie, interviews met schrijvers en vakoverstijgende projecten houden leerlingen bij de les.

Iedere lezer is uniek, zoals ieder mens uniek is. De winnaar van de Ako-literatuurprijs mag dan door duizenden mensen gekocht worden. We hebben uiteindelijk allemaal een eigen lees-dna. Wat heeft u zoal gelezen in uw leven; wat vond u mooi en wat niet? Stel die vraag ook eens aan uw omgeving; wat zijn de favoriete boeken van uw moeder en vader, van uw broer en uw beste vriend? Op vmbo-t Haemstede-Barger in Heemstede stellen alle brugklassers deze vragen in het kader van hun leesautobiografie. Lezen is er persoonlijk gemaakt. Een idee van Jacob Bultena, docent Nederlands.

Bultena staat al 29 jaar voor de klas, eerst in het speciaal voortgezet onderwijs en sinds vijf jaar op deze school. Hij noemt zichzelf een lezer en wil dat ook aan de leerlingen overbrengen. 'Boeken kunnen plezier verschaffen. Het zorgt dat ze een keer weggelopen van die computer, een bredere blik op de wereld krijgen. Misschien herkennen ze iets van wat ze zelf meegemaakt hebben; beseffen ze dat ze niet de enige zijn met een probleem. Kinderen raken makkelijker met elkaar in gesprek over moeilijke onderwerpen zoals echtscheiding of jeugdproblemen, als ze over boeken praten.'

Jaarlijks haalt het Haemstede-Barger schrijvers naar school die door brugklassers worden geïnterviewd. En wat blijkt? Dat zijn ook normale mensen met wie je leuk kunt praten. Bultena: 'We zorgen dan wel dat we alle boeken van zo'n Eva Raaff of Joost Heijnk in grote oplagen op school hebben staan. Met behulp van Probiblio halen we ze echt van Texel tot Hilversum uit het hele land. Leerlingen moeten tenminste één boek van de auteur in kwestie gelezen hebben.' Probiblio (www.probiblio.nl) ondersteunt bibliotheken en hun klanten op diverse gebieden. Het heeft onder andere een uitgebreid aanbod voor primair en voortgezet onderwijs: themacollecties over diverse onderwerpen op aanvraag, websites met leestips et cetera. Materialen worden op afspraak uitgeleend via de dichtstbijzijnde bibliotheek tegen een geringe vergoeding.

Bultena beperkt zich met zijn leerlingen niet tot specifieke vmbo-titels. Terwijl de meeste vmbo-docenten bijvoorbeeld *Het Gouden Ei* van Tim Krabbé veel te moeilijk vinden, leest Bultena het met de hele klas. 'Toegegeven', zegt Bultena, 'onze leerlingen hebben een redelijk hoog niveau. Dit is een welvarende gemeente, ouders kopen boeken, komen in de bibliotheek, gaan wel eens naar het toneel. We zijn wat dat betreft eigenlijk een stevige mavo en kunnen een gedegen programma aanbieden.' Een beetje dwang zit daar ook wel bij: brugklassers moeten elk twee boeken lezen en daarvan boekverslagen ma-

Jacob Bultena: 'Lezen is persoonlijk.'

ken. De vorm is vrij, dat kan een plattegrond zijn van het verhaal, een filmpje. 'Maar', zegt Bultena, 'ik wil wel zeker weten dat ze het gelezen hebben. Informatie over de auteur mag best van internet komen, maar er moet een eigen mening in zitten.'

Een keer per jaar gaan ze in Heemstede helemaal los. Bij het project *Kruistocht in spijkerbroek* waren deze winter acht vakken betrokken: Nederlands, geschiedenis, Engels, tekenen, handvaardigheid, aardrijkskunde en Frans. Het leven in de middeleeuwen, de route die de kinderen volgden, de kleding die ze droegen, het voedsel dat ze aten, de talen die ze spraken, alles kwam aan de orde op basis van boek en film. Na drie maanden werd *Kruistocht* afgesloten in het Archeon. 'Een groot succes', zegt Bultena. 'We willen in de nabije toekomst meer in leergebieden gaan werken, vakken in samenhang aanbieden. Ervaring leert dat het literatuuronderwijs daar goed in past.' / MM

Vmbo'ers in onderwijs en bibliotheek

Kernen van weerstand en activiteit

door Frans Willem Korsten

Opdat u niet denkt: 'hier komt weer zo'n theoretisch verhaal' start ik met twee voorbeelden uit de praktijk. Het eerste: ik heb pas mijn huis laten schilderen... Bij het afhandelen van de laatste zaken sprak ik wat uitgebreider met de baas van het bedrijf. Het werk zelf was voornamelijk gedaan door twee aardige, jonge mannen – jongens eigenlijk: eentje van net in de twintig, eentje van net ervoor – over wie de buurvrouw ons op zeker moment ongerust, telefonisch, meldde dat ze wel ruim een uur in onze tuin hadden staan voetballen. Dat verklaarde inderdaad waarom er enige dierbare planten geknakt waren in hun prille lentegroei. Voor wie denkt: 'Wat een wonderlijke buurvrouw', geef ik ter verklaring dat ze waarschijnlijk bevreesd was dat wij haar zoontje zouden beschuldigen van het vernielen der planten omdat die nogal eens een bal in de tuin schiet. Wij maakten ons ondertussen niet erg druk want we betaalden niet per uur, maar voor de hele klus, die hoe dan ook een keer ge-

klaard moest wezen. En die planten waren geknakt, maar ja, iets knakken dat doen onze eigen jongens ook wel eens en dat doet de natuur nog wel op grotere schaal.

De jongemannen leverden, los van hun jonge mannengedrag, overigens goed tot heel goed schilderwerk, al was de

Vakmanschap en liefde in literatuur en leven

ene een stuk beter dan de ander. Op zeker moment thuis werkend hoorde ik hoe de oudere jongeman zijn collega in training had. 'Niet daar gaan zitten, Jeffrey! Kijk nou! Je stroopt het hele plastic op.' 'Op deze manier krijg je toch druipers, Jeff! Dat moet je zó doen.' Bij het afrondend ge- >>

FOTOGRAFIE JOS POEDER

Als geheel beschouwd is Nederland een wereldstad geworden - en niet eens zo'n grote.

>> sprek vroeg ik in alle eerlijkheid naar wat de baas van zijn jongens vond. Het leek daarna wel of ik sprak met iemand die leiding gaf aan wat vroeger de sociale werkplaats heette. In beide gevallen ging het om jongens die ongelukkig op het vmbo hadden gezeten, als ze al naar school toe gingen. Vanaf de wettelijk toegestane leeftijd had de baas de jongens onder zijn vleugels genomen en in het bedrijf opgeleid. Nog steeds waren het jongens met een handleiding, maar inmiddels goede schilders, of zich ontwikkelend tot een goede schilder.

Het tweede: ik hielp in december, in de tuin van mijn oude schoonouders in Zeeland, een tuinman met het snoeien der bomen...

Nou ja tuinman, hij was een halve boomchirurg. Om half acht in de ochtend kwam Yacco aan, een tanige, jonge kerel van eind twintig. We gingen in het donker aan de slag onder het motto 'niet lullen maar poetsen' en zo lagen er al snel drie bomen om. We werkten tot de middagpauze en aan tafel was ik benieuwd naar de achtergrond van iemand die ik in de loop van de ochtend was gaan beschouwen als een absolute vakman, met liefde voor zijn vak en voor bomen. Hij schetste een schoolbestaan op het vmbo dat kort kan worden samengevat: ongelukkig. Hij had niets met computers, hij kon geen structuur in de opleiding ontdekken, hij liep een beetje rond. Op de wettelijk toegestane leeftijd begint hij met wat klusjes, op zeker moment het harken van openbaar groen. Daarbij viel hij op, hij mocht meer gaan doen. Hij gaat in de leer bij een vakman, schoolt zich

HUMANTOUCHPHOTO

Sociale rust in Nederland, ondanks twaalf revoluties, is een mirakel.

zelf en is inmiddels een wandelende bron van informatie, met wie je leuk kunt discussiëren over esthetiek: dat de thuja een lelijkerd is, daar worden we het snel over eens. De el, een prachtige boom, vooral in de winter: eens. Dat ik hulst lelijk vind, daar snapt hij niets van. Hij leert me anders naar de hulst te kijken. Mooie grillige boom.

Ik ga aan de hand van deze voorbeelden natuurlijk niet zeggen dat het vmbo disfunctioneert. Wat dat aangaat, zijn het veel te particuliere voorbeelden. Ik wil met deze voorbeelden als startpunt met u spreken over hoe prachtig het is mensen aan het werk te zien die verantwoordelijkheid durven nemen, die iets kunnen, die ergens voor staan, die liefde hebben voor hun vak, en die daardoor bijdragen aan een maatschappij die floreert. In relatie daartoe stel ik de vraag: Wat is er op dit moment nodig voor de jongeren in het vmbo, of wat is er voor bibliotheken nodig in relatie tot de doelgroep die valt onder de paraplu-term vmbo? Mijn antwoorden zijn kort samen te vatten als:

- * vakmatigheid, oftewel 'iets kunnen';
- * plaatsbepaling, oftewel 'weten waar je vandaan komt en voor staat';
- * vergrote sensibiliteit, oftewel 'een verbreding en verdieping van stijl'.

Waarom is dat zo belangrijk, op dit moment in de geschiedenis?

In mei 2005 hield de huidige burgemeester van Amsterdam, Job Cohen, die in dat zelfde jaar werd uitgeroepen door het Amerikaanse blad *Time* als *European hero*, de Multatuli-rede. In die rede blikte hij terug op wat Nederland de afgelopen decennia heeft meegemaakt en hij constateert dat de Nederlandse samenleving vijf substantiële veranderingen heeft doorstaan. Volgens mij had Cohen daarin gelijk, en in plaats van te spreken van substantiële veranderingen, spreek ik liever van revoluties: historisch gezien radicale omwentelingen. En Nederland heeft er in vier decennia tijd niet vijf maar twaalf meegemaakt. 'Meegemaakt' is overigens niet het goede woord, want dan lijkt het of iedereen er bij stond en naar keek alsof twee beren broodjes stonden te smeren. Nee, de Nederlanders hebben met twaalf revoluties hun bestaan ingrijpend veranderd, of doen veranderen, of moeten laten veranderen.

Wat zijn die twaalf? Ontzuiling, federalisering, medialisering, multiculturalisering, globalisering, technologisering, ont-vadering, verstedelijking, mobilisering, secularisering, ecologisering en commercialisering – in willekeurige volgorde. Ieder van deze twaalf was in zijn eentje een verschuiving geweest van de eerste orde. Maar twaalf bij elkaar! Historisch gezien had dit moeten leiden tot grote, enorme sociale onrust. Dat die niet is opgetreden, vooralsnog, is ofwel een prestatie van de eerste orde of een toevallige omstandigheid die misschien voor een aanzienlijk deel is mogelijk gemaakt door een historisch gezien ongekende welvaart. Als dat zo is, moeten we misschien vrezen voor wat er staat te gebeuren als die welvaart weg valt, of substantieel minder wordt...

Moet onderwijs daar ook al op voorbereiden dan? Moet on-

NICK VAN ORMONDT

Medialisering en commercialisering (zoals in Goede Tijden Slechte Tijden) hebben invloed op jonge lezers.

derwijs niet alleen opleiden tot wat de maatschappij vraagt, maar tevens op hoe die maatschappij zich wel eens geheel anders kan ontwikkelen? Ik vind van wel. De implicatie ligt voor de hand: Dat kan geen onderwijs op (individuele) maat zijn. Dat moet onderwijs zijn dat zich, gedegen, grondig, sensitief en sensibel richt naar basale kwesties.

Dat is ook nodig los van een eventueel wat minder welvarende ontwikkeling van onze maatschappij. Als ik heel kort de twaalf revoluties bij elkaar zet, doe ik dat om weer even helder voor de geest te krijgen hoe ontzagwekkend de omslagen zijn, maar ook om uit het smalle kader van onze instituties te stappen met hun vaak cijfermatig gerichte eisen van het jaar, de maand, de waan, en de dag. Wat was er de afgelopen decennia en wat is er nog steeds gaande om ons heen, dusdanig dat het de aard van ons didactisch en pedagogisch handelen wel *moet* beïnvloeden? Nogmaals, deels vertel ik u in het volgende niets nieuws. Ik zet bij elkaar wat vaak verspreid staat, zodat we misschien een beter besef krijgen van de omvang der dingen.

1. Ontzuiling. De Nederlandse maatschappij was in de loop van het eind van de negentiende en begin twintigste eeuw verzuild, al twisten historici over het dominante karakter daarvan. In het algemeen gold dat mensen van verschillende geloofsovertuigingen en wereldbeelden – protestant, katholiek, socialistisch, liberaal – zich verenigden dóór de sociale lagen heen in zogeheten *zuilen*, met eigen verenigingen, eigen omroepen, eigen culturele organisaties, eigen scholen, eigen bedrijven, en eigen politieke partijen. De reden hiervoor was klemmend. Men wilde simpelweg voorkomen dat mensen op de werkvloer van de maatschappij elkaar de kop in sloegen omwille van ideologische geschillen. Politiek werd mogelijk doordat de politieke toppen van de zuilen wél met elkaar praatten

en vervolgens in consensus het beleid bepaalden. Die toppen bestonden uit mannen die wisten hoe het moest met Nederland. De verzuilde maatschappij was dan ook diep patriarchaal. Welnu, die verzuiling stortt ineen, bijna als de Berlijnse Muur, in en na de jaren zestig. De implicatie is dat een politiek die getraind was in het bereiken van consensus opeens de structuur ontbeert waaruit die consensus voortkwam. De Nederlandse politiek moet zich her-uitvinden. Dat is niet een gevolg van Fortuyn, Fortuyn is een gevolg van deze omslag.

2. Ont-vadering. De befaamde drie golven van het moderne feminisme – die voorafgegaan worden door verschillende golven eerder in de Europese geschiedenis, feitelijk vanaf

Die twaalf revoluties hebben ons veranderd

de middeleeuwen – leidden met de derde golf tot een beslissende, succesvolle aanval op het patriarchale Nederland. Beschouwd vanuit het hedendaagse perspectief is al haast onvoorstelbaar geworden *hoe* patriarchaal Nederland was in de jaren vijftig en beginjaren zestig van de vorige eeuw; jaren waarin meneer pastoor aan mijn moeder kwam vragen of ze al aan het breien was voor de kinderschare die ze geacht werd in de wereld te zetten – en ook inderdaad zette. Feitelijk betekent deze beslissende aanval een historische breuk met minstens vierduizend jaar van patriarchale dominantie, zowel antropologisch, sociaal-cultureel, politiek, als religieus.

3. Secularisering. Het proces van secularisering kent ook eeuwen van voorbereiding, maar een beslissende breuk vindt hier eveneens plaats vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw. Die breuk is ontzagwekkend. Voor bijna dui- >>

COR AAFJES

Het beeld dat de dichter Marsman van 'Nederland rivierenland' schiep is hardnekkig.

- >> zend jaar of meer was de christelijke religie funderend voor alle Europese maatschappijen, vorm gevend aan zowel onderliggende maatschappelijke structuren als aan het leven van alledag. Mensen leefden met de *Bijbel*. Alle literatuur, alle kunsten waren er door getekend en gevormd, of stonden in dienst daarvan. Alle ethiek ging er naar terug. Dat breed gedragen en vooral institutioneel belichaamde geloof verdwijnt, historisch gezien met een 'poef'. Het is voor het merendeel van de hedendaagse jongeren, hoe spiritueel ze ook zijn, onmogelijk nog langer te begrijpen, op een vanzelfsprekende manier, wat die cultuur behelsde. Ze kijken naar hun zogenaamd eigen geschiedenis met de ogen van vreemden.
4. Verstedelijking. Nederland verstedelijkt vanaf de middeleeuwen, al betreft dat vooral de Zuidelijke Nederlanden, daarboven, in Holland, is het te moerassig. Toch is het beeld van Nederland dat het tot in de jaren zestig tevens een boerenland is: een kaasnatie. Niet voor niets is het meest fameuze gedicht hier dat van Hendrik Marsman, uit 1936....

'Denkend aan Holland / zie ik breede rivieren / traag door oneindig / laagland gaan, / rijen ondenkbaar / ijle populieren / als hoge pluimen / aan den einder staan; / en in de geweldige / ruimte verzonken / de boerderijen / verspreid door het land, / boomgroepen, dorpen, / geknotte torens, / kerken en olmen / in een grootsch verband. / de lucht hangt er laag / en de zon wordt er langzaam / in grijze veelkleurige / dampen gesmoord, / en in alle gewesten / wordt de stem van het water / met zijn eeuwige rampen / gevreesd en gehoord.'

Die stem van het water wordt misschien nog in Rotterdam of in Zeeland, maar elders bijna niet meer gehoord. Veel mensen hebben niet in de gaten in wat voor moeras we

wonen dankzij ons hoogst ingewikkelde systeem van gemalen. Nederland kon daardoor een grote betegelde buitenwijk worden; een landschap doorsneden met steeds bredere snelwegen. Meer dan de helft van de bevolking woont in steden die zich aaneen hebben geregen of rijgen tot één. Als geheel beschouwd is Nederland een wereldstad geworden – en niet eens zo'n grote. Wél, nota bene, blijft Nederland een van de allerdichtst bevolkte gebieden op aarde.

5. Mobilisering. In de jaren zestig waren er nog mensen die op zondag ergens langs de kant van de weg een kleedje uitsloegen en stoeltjes uitklapten om naar de auto's te kijken, die met ruime pauzes daartussen langs gleden. Inmiddels beweegt heel Nederland in zijn auto, in zijn

Nederland is één grote wereldstad geworden...

tweede en derde auto, in zijn metro, tienduizenden bussen, steeds langere treinen die ook nog eens dubbeldeks zijn, in vliegtuigen die heel de wereld bedienen conform een regeling die op niets anders lijkt dan die van busdiensten. Voor de mensen in de jaren vijftig was 'Parijs' een ontzagwekkend, cultureel begrip. Nu reis je er in een paar uur naar toe, of je vliegt naar Boedapest, of Kiev, of je gaat shoppen in New York. Dat alles is gerealiseerd *binnen* een generatie. Nederlanders behoren tot de absolute wereldtop – nummer één! – als het gaat om de frequentie waarmee men op vakantie gaat.

6. Medialisering. Had u dertig jaar geleden, in 1978 uw huidige mobieltje, plus uw lap-top, plus uw i-pod, plus uw

tomtom, plus uw computer (en die van uw kinderen...) kunnen laten zien, met alle mogelijkheden die deze apparaten combineren, dan was u beschouwd als iemand uit een verre toekomst. De intensiteit waarmee media in de praktijk van alledag ons leven binnenkomen en maken, en ons dus als mensen vorm geven, is historisch gezien verbijsterend. Er is niets in de geschiedenis dat er op lijkt, of dat maar enigermate in de buurt komt. Dat alles binnen een generatie...

7. Ecologisering. In de jaren zestig werd de alarmbel al geslagen, maar het duurde even voor de effecten werkelijk zichtbaar en voelbaar werden. De mensheid verandert het klimaat. En voor wie dat niet wil geloven, of iets anders

En dat heeft gevolgen, ook voor ons onderwijs

gelooft, wijs ik op het ontstaan van de gaten in de ozonlaag. Is er een dier geweest dat zoiets op de mat heeft gelegd? Een beeld dat de paleontoloog Stephen Jay Gould ooit gaf, is hier illustratief. De Engelse yard werd vastgelegd, zo wil het verhaal, op basis van de armlengte van koning Henry I. Als we ons de geschiedenis van het leven op aarde voorstellen als die arm, dan is één haal met een nagelvijl langs onze middelvinger genoeg om de gehele menselijke geschiedenis weg te halen: 300.000 jaar. Maar zoals het zich voordoet hebben mensen binnen honderdvijftig jaar het gezicht van de aarde radicaal veranderd. Voor mensen mag honderdvijftig jaar substantieel zijn

(vier tot vijf generaties), evolutionair gezien, op de schaal van miljarden jaren, is het minder dan een seconde, minder dan het knipperen van een ooglid. Het bestaat bijna niet. In de paleontologie is er wel een term die kan aanduiden wat er gebeurt. Die luidt: catastrofe.

8. Globalisering. Ook hier geldt dat er eerdere golven van mondialisering zijn geweest. Evolutionair gezien is de mens een de aarde overtrekkend wezen, zoals heel veel wezens, overigens. Maar dat de samenlevingen van de gehele aarde zijn verbonden in een netwerk waarbinnen de tijd is opgeheven of onvoorstelbaar is gecomprimeerd, waarbinnen geld- en goederenstromen van een ontzagwekkende omvang de aarde overjagen: er is niets in de geschiedenis dat er op lijkt, of dat maar enigermate in de buurt komt.
9. Commercialisering. Alles werd commercie. Alles is commercie. Nederland is feitelijk een grote marktplaats. Wie legaal niet vindt wat hij of zij zoekt, vindt dat illegaal wel ergens.
10. Federalisering. In theorie is het model van de Europese Unie dat van een confederatie: een vrijwillige vereniging van staten. Maar de federale druk van bovenaf is in de praktijk aanzienlijk en blijkt uit het feit dat een groot deel van de huidige wetgeving Europees is. De munt is Europees. Als u een conflict hebt, van welke aard ook, en u wilt naar het hoogste gerecht, dan brengt u uw zaak naar het Europese Hof. Voor Nederland betekent het dat een land dat aan de basis stond van iets wat zou uitgroeien tot de Europese Unie, een spelertje is geworden op een groot veld. De nationale politiek is van vormgevend en maatstellend veranderd in volgend of passend in de Europese con- >>

RONALD VAN WIJEN

'City City Bang Bang', acryl op linnen, Marjolein van Haasteren.

>> factie. De Nederlandse premier verschilt in status minder van de burgemeester van Parijs of London dan van de president van Frankrijk. Historisch gezien betekent het dat Nederland binnen een generatie zijn zelfbeeld van centrum van de wereld – met koloniën elders, met een vooraanstaande rol in Europa – heeft moeten inruilen voor dat van... wat? Nederland is een provincie geworden van Europa, vergelijkbaar met Friesland binnen Nederland.

11. Multiculturalisering. De samenleving van de jaren vijftig

Multiculturele samenleving is een mirakel!

en zestig van de vorige eeuw is etnisch en cultureel gezien zo goed als homogeen. Er is een kleine groep Molukkers, hugenoten en joden zijn al lang vernederlandst, er zijn wat Chinezen en andere migrant-arbeiders. Dat blijft zo, grosso modo tot in de jaren tachtig. Dan in twee decennia tijd, minder dan een generatie, verandert het gezicht van kosmopool Nederland. Met name de grote steden verschrompelen van kleur, en bieden inmiddels een historisch gezien ongekend palet van etnische groepen en culturen. Ook weer historisch gezien had dit moeten leiden tot grote sociale onrust. Dat die niet is opgetreden, is een prestatie van de eerste orde. De multiculturalistische maatschappij is een mirakel, een succes, en iedereen die het beschrijft als een mislukking, heeft weinig tot geen enkel historisch besef.

12. Technologisering. Het zat al verstopt in andere revolu-

ties die ik noemde. Desalniettemin is het een aparte revolutie. Opnieuw: de voorbereidingen kunnen historisch gezien duizenden, zometende tienduizenden jaren terug worden getraceerd. Toch is er een historische breuk. De mensen gebruiken de techniek niet langer, de techniek grijpt in tot op het diepste, het allerdiepste niveau van het menselijke wezen, van het leven op aarde. Mensen zijn voor het eerst in de geschiedenis, binnen enkele decennia tijd, sleutelaars geworden aan hun eigen wezen, sleutelaars aan planten, aan dieren, aan bacteriën. Dat Britse wetenschappers menselijke genen koppelen met die van koeien, dat soort werk. De implicaties zijn onvoorstelbaar.

Alleen al van het voorlezen word ik moe. Opmerkelijk is nu dat in deze historisch gezien ongekende sociale, politieke, technologische en culturele wervelingen, het onderwijs voor een groot deel omschakelde op een model dat adolescenten intellectueel en emotioneel terugwierp op zichzelf. Dat is opvallend, want deze twaalf revoluties binnen een generatie overziende is het geen wonder dat mensen van alle leeftijden zich afvragen wie ze zijn, en waar ze staan, en dat ze dus behoefte hebben aan houvast. Nederlanderschap kiezen als de basis om met die gigantische revoluties om te gaan, lijkt me geen sterke optie.

Er zijn veel zaken die ons vermoeien in het huidige tijdsgewricht. Soms denk ik wel eens dat wat de politiek heeft gedaan met het onderwijs, of wat het onderwijs met zich heeft laten doen, heeft geleid tot een structurele vermoeidheid. Wat onder andere zo vermoeiend is, is de hype-cultuur. Dat

Het gezicht van kosmopool Nederland is de afgelopen decennia veranderd, de grote steden zijn van kleur verschrompelen.

we van het ene incident naar het andere hobbelen, ook organisatorisch, dat we schoolboeken gratis maken en dan weer niet en dan weer wel, en dat ze trouwens niet gratis zijn maar uit onze eigen belastingzak worden betaald; dat we urennormen vaststellen en dan weer niet, of een beetje; dat we een Tweede Kamer-zaak maken van drie leeuwen in een circus terwijl we honderdduizenden dieren vanwege een verkoudheid elektrocuteren en met grijpkranen in containers lazeren. Het is dat wij steeds maar weer meningen moeten hebben, over dit en dat, of dat we zus moeten hebben gezien en zo, dat we daar er nog even iets bij moeten doen en hier. En *last but not least*: 'Heb jullie mijn laatste email dan niet gelezen?' En u snapt dat de grammaticale fout er bewust in zit.

In dat kakelend veld mogen en moeten onderwijs en bibliotheek een baken zijn. Ze moeten dus geen instituten zijn die heel veel tegelijk doen, zodoende de schijn wekkend dat er veel gebeurt, en die amechtig achter zichzelf aan jagen om de laatste reorganisatie te realiseren. Ze moeten instituten zijn die kraakhelder in beeld hebben wat hun basale taak is. Dat is nodig om twee specifieke redenen. Ze werken ten eerste in tijden van permanente revolutie – met het oog op een veranderlijke toekomst. In het kader daarvan is het schandelijk leerlingen op te hokken of dan maar naar de bieb te sturen. Ze hebben instructie nodig en directie. Ze hebben les nodig over basale zaken vanuit kaders die docenten zelf helder hebben. Dat hoeft helemaal geen klassikale les te zijn, als het maar les is. Om gidsend te kunnen werken, is het belang-

Onderwijs en bibliotheek moeten een baken zijn

rijk dat we niet uitgaan van kleine politieke doelen, of holle frasen als 'opleiden tot mondige burgers'. Wat mij betreft mogen vele debatten in onze maatschappij wel een beetje minder mondig en meer terzake. In turbulente tijden moet je niet kiezen voor steeds meer over steeds minder vertellen, of mensen vluchtig, hier en daar, met van alles in aanraking brengen. Je moet mensen een handvat geven van waaruit ze kunnen werken: vakmatigheid.

Ten tweede moeten onderwijs en bibliotheek een baken zijn om redenen aangedragen door Jaap Dronkers in zijn studie *Ruggengraat van ongelijkheid* (Mets & Schilt). Ik ontdekte die studie door een artikel van Kees Beekmans in het *NRC-Handelsblad* onder de kop 'Heldere studies naar de fatale gevolgen van stille en zachte onderwijsrevolutie'. De andere studie was van Pieter Hetteema en Leo Lenssen: *Van wie is het onderwijs?* (Balans). Nu, van wie het onderwijs is, dat schenk ik u even. Het gaat me vooral om de analyse van Dronkers die schetst hoe Nederland afstevent op een tweedeling in het onderwijs – kansrijk tegen kansloos.

Dronkers ziet als een van de oorzaken van deze groeiende tegenstelling de vanaf de jaren zeventig vanuit de universiteiten ingezette en in de praktijk breed ingevoerde zogeheten 'zachte didactische werkvormen'. Het gaat om onderwijsmethoden en werkvormen waarbij startniveaus en ontplooi-

ALLARD DE WITTE

Probleem is het niet of slecht kunnen lezen van taal én beeld.

ingsmogelijkheden van de individuele leerling het uitgangspunt vormen. Dienaangaande stelt Dronkers: 'Zelfontplooiing en ontdekkend leren veronderstellen voldoende kennis omtrent de gewenste richting van de ontplooiing of het object van de ontdekking. Als de grondslagen hiervan niet in het ouderlijk huis zijn geleerd, dan helpen de zachtere werkvormen weinig om die achterstand effectief in te halen.' Sterker, de achterstand wordt groter omdat kinderen uit de zogeheten betere milieus van huis uit zoveel extra ondersteuning en onderwijs krijgen dat de didactiek die op school gevolgd wordt er bijna niet toe doet. Daarbij komt, zo analyseert Dronkers, dat arbeiderskinderen ook nog eens door de onderwijshervormingen de mogelijkheid tot het volgen van een beroepsopleiding zo goed als is ontnomen (zie mijn voorbeeld van de twee jonge schilders).

Ik zal niet alle andere problemen schetsen die Dronkers geeft. Belangrijkste is dat hij stelt dat er optimale condities moeten zijn voor met name de kinderen die op achterstand staan. Die optimale condities staan haaks op schaalvergroting, haaks op individueel gericht, 'zoek het zelf uit' onderwijs. Die optimale condities vereisen een situatie van organisatorische en klassikale rust. Niet veel en van alles tegelijk, maar concentratie.

Kom er eens om.

Toch is dat de situatie die vereist is om iets te kunnen doen met literatuur. Ook wat dat aangaat, zou ik voor deze doelgroep kiezen voor vakmatigheid. Dat wil zeggen: leer ze gewoon beter lezen, of dat nu het lezen van een talige tekst is of een beeldende. Belangrijk is hier dat het probleem niet is dat van een talige ontleding door een visuele cultuur. Probleem is het *niet* of slecht kunnen lezen van taal én beeld. Lukt het om leerlingen beter te leren lezen, dan is het, aan de hand van literatuur of het lezen van kunst, vervolgens mogelijk te werken aan plaatsbepaling en een verbrede sensibiliteit, oftewel, te werken naar meer stijl.

>>

P. VAN DAM

Globalisering en moderniteit zijn een uitdaging: wat willen we aan jongeren van nu overbrengen?

➤ Gevraagd naar mijn lijstje van teksten waarmee ik graag zou werken met de doelgroep van het vmbo in gedachten leg ik voor: Marjane Satrapi, *Kruissteekjes*; Neeltje Maria Min, *Voor wie ik liefheb wil ik heten*; Hany Abu-Assad, *Paradise Now*; Kees van Kooten, *Koot graaft zich autobio*; en last but not least, Arthur van Schendel, *Het fregatschip Johanna Maria*. Een graphic novel dus, een gedichtenbundel, een film, een verhalenbundel en een novelle; Nederlands en internationaal; voor een klein deel historisch, minstens twee vrouwen op een lijstje van vijf, en veelzijdig cultureel.

Een deel van deze werken vereist plaatsbepaling. In het kader daarvan zou ik leerlingen niet individueel laten lezen, maar de welgekozen werken willen lezen of zien met de gehele klas. Literatuur leeft niet door individuele genieting en door individueel verslag. Er moet over worden gepraat en dat kan alleen als iedereen een werk gelezen of gezien heeft. We lezen dus klassikaal *Kruissteekjes* van Marjane Satrapi. Deze beeldroman volgt een Iraans meisje dat thee zet voor de bijeenkomst van tantes en vriendinnen bij haar oma, en dat vervolgens de openhartige gesprekken meemaakt van de vrouwen over hun huwelijken. Hilarisch en gegarandeerd leidend tot heftige reacties in de vmbo-groep. Dat laatste zal ook gelden voor *Paradise Now*, gemaakt door een Nederlands Palestijnse filmer Hany Abu-Assad, die prangend de laatste 24 uur verbeeldt van twee Palestijnse plegers van een zelfmoordaanslag.

Een deel van de werken zet in op verbreding van stijl. Kees van Kooten is een taalstilist die humoristisch schrijft over alledaagse dingen. Zelfs een verhaal als *Koffer met poep* is niet

direct alledaags, maar toch heel voorstelbaar – en geschreven in goed Nederlands. Neeltje Maria Min schrijft ogenschijnlijk simpele gedichten waarin desalniettemin werelden open gaan. En dan Arthur van Schendel. Die kán toch niet? Zette ik er op omdat in de tijd dat ik zelf les gaf, toen er nog mavo bestond, ik meermalen leerlingen trof die het boek, lekker dun, lasen en er vervolgens door geboeid raakten. Een hele tekst over een *ding*: een schip. Een hele tekst over de liefde voor dat ding!

Dames en heren, hét probleem dat in de Europese literatuur en kunst keer op keer wordt aangekaart vanaf de negentiende eeuw kan worden geïllustreerd aan de hand van de titel *Plaatselijk verdoofd* – titel van een van de grote romans van de Duitse auteur Günther Grass. We leven door de turbulentie van de moderniteit en postmoderniteit deels in verdoving. De terugkerende vragen zijn dan ook: Leven we nog wel zoals dat zou moeten of kunnen? Hebben we onze kaders nog wel helder? Het zijn grote politieke en esthetische vragen: Hoe gaan we ons leven vorm geven, waar durven we weerstand tegen te bieden, waar willen we voor staan en, uiteindelijk, als het zou moeten en als we zouden durven, ons leven voor geven? Al dit soort vragen maakt een belangrijke moot uit van de literatuur, en zonder dat daarin aardige of pasklare antwoorden worden gegeven. Hoe gemakkelijk is het om poëzie aan te reiken op basis van wat meteen begrijpelijk is, of op basis van vragen als 'Hoe voelt het om in de steek te worden gelaten?' Klote natuurlijk. Wat doen we met kunst die confronteert, die de rand van het begrijpelijke opzoekt? Sturen we jongeren daarmee het bos in van de individuele genieting, of geven we daarover les? Zijn we een instituut als bibliotheek dat tegemoet probeert te komen aan ie-

Verscheidenheid, inspiratie, nuance en houvast

ders wensen, ook als dat volstrekt consumptieve en weinig diverse wensen zijn? Of bieden we weerstand aan de waan van de dag en durven we te zeggen: 'Dit zijn de basale elementen die we hier bewaren, bewaken en actief uitdragen.'

Begrijp me goed: ik bepleit op geen enkele manier restauratie. Ik bepleit dat we niet alleen werken voor de maatschappij van nu, maar voor mensen die zich zullen moeten handhaven en moeten kunnen ontplooiën in verschillende omstandigheden en dan behoefte hebben aan houvast, aan inspiratie, aan verscheidenheid en nuance. Ik bepleit focus, concentratie, rust, om daardoor beter in staat te zijn vakmattigheid bij te brengen, plaatsbepaling uit te lokken of mogelijk te maken, en te werken aan een maatschappij die niet uitblinkt door verdoving of grofheid, maar door stijl. <<

Frans Willem Korsten is hoogleraar literatuur en samenleving aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en doceert aan de Universiteit van Leiden. Hij is voorzitter van de commissie letteren van de Raad voor Cultuur. Dit is de tekst van een lezing die hij op 18 maart uitsprak tijdens Lezen Centraal in de Openbare Bibliotheek Amsterdam.

Vmbo-leerlingen verleiden tot lezen:

Verzin een list

In het voorjaar kwamen ze samen tijdens de conferentie Lezen Centraal van Stichting Lezen: de bibliothecarissen en leerkrachten die vmbo-leerlingen dolgraag aan het lezen willen krijgen. Een dag vol uitwisseling van tips en trucs, met in de tas naar huis bovendien de stevige bundel met onderzoeks- en praktijkinformatie *Lezen in het vmbo*.

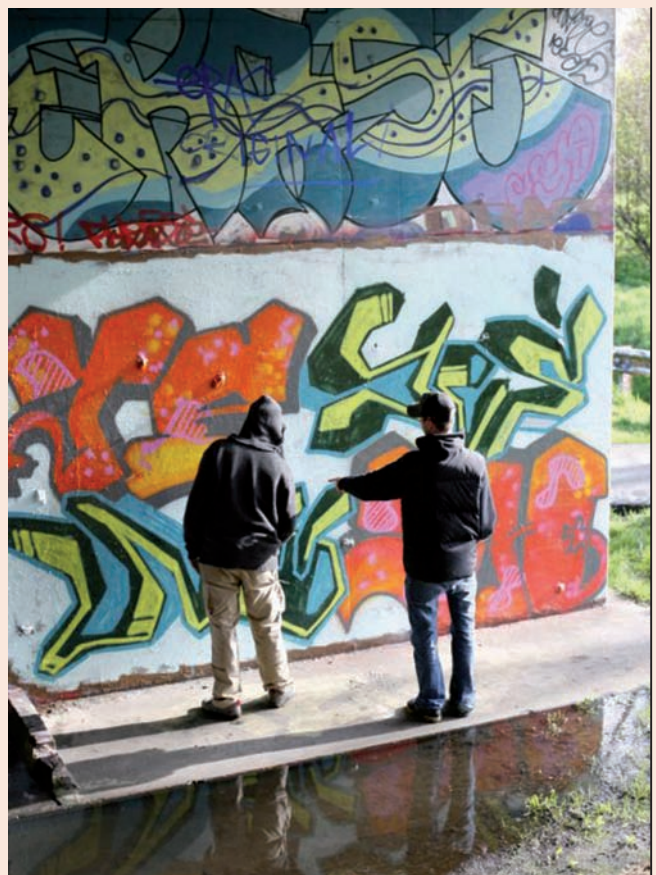
door Bea Ros

Als er één bibliotheek in Nederland is, waar je haast vanzelf het leeswater in de mond loopt, is dat wel de nieuwe Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA), vlakbij het Centraal Station. Het was een uitgelezen locatie voor de conferentie van Stichting Lezen op 18 maart. De ondertitel *Hoe overleef ik ... lezen in het vmbo* is een knipoog naar de succesvolle jeugdboekenserie van Francine Oomen, boeken die vmbo'ers – de meisjes tenminste – misschien nog wel eens ter hand nemen. Maar waar jongeren en boeken al een moeizame combi is, geldt dat helemaal voor vmbo'ers en boeken. 'Moet literatuur of moet je jongeren er niet mee lastig vallen?' Met die vraag opende Aad Meinderts, directeur Stichting Lezen, de conferentie. Het antwoord in een zaal bomvol leerkrachten Nederlands en bibliothecarissen laat zich niet moeilijk raden. Natuurlijk moet lezen. Al was het alleen maar om de taalvaardigheid van leerlingen te vergroten. Een tijd lang, zo beschrijft Ed Olijkan (CED-Groep) in de later die dag gepresenteerde bundel *Lezen in het vmbo*, is het recreatieve lezen ver weg gehouden van vmbo-leerlingen. 'Dat kunnen en willen ze toch niet', was de gedachte. Maar steeds meer wordt erkend dat dit 'een functie heeft in de taalontwikkeling, bijdraagt aan woordenschatuitbreiding en het gemakkelijker maakt leerboekteksten te lezen en instructies te volgen.'

Bart Engbers, directeur van het Vader Rijn College in Utrecht, een vrijwel zwarte – of, zoals de directeur het zelf liever formuleerde, zwartharige – school, onderschrijft dat in zijn lezing helemaal: 'Lezen op het vmbo is geen idylle, maar noodzaak. Als school moet je een list verzinnen om leerlingen voor te bereiden op de samenleving.' Over die listen ging het tijdens de conferentie.

EMOTIONELE BETROKKENHEID

In de bundel *Lezen in het vmbo* staan alle inzichten uit onderzoek naar leesgedrag van en leesonderwijs voor vmbo'ers op een rijtje. Drie onderzoekers die meewerkten aan de bundel nemen tijdens de conferentie plaats aan een tafel om vragen uit de zaal te beantwoorden. Gespreksleider Kees Beekmans (oud-docent en columnist) slingert maar meteen de meest prangende vragen in de groep: 'Hoe krijg ik die leerlingen in godsnaam aan het lezen? En wat moet ik doen als ik een leerling een boek geef en hij dat weggooit?'

ALLARD DE WITTE

Er is voor elke leerling een boek, ga er naar op zoek.

Als antwoord vat Olijkan enkele tips samen die uit het onderzoek naar voren komen. Bijvoorbeeld dat leesplezier alleen ontstaat door emotionele betrokkenheid. 'Zoek dus lesvormen waarin die beleving centraal staat en laat leerlingen vooral vertellen over hun leesbeleving.' De leesattitude kun je bevorderen door leerlingen vertrouwen te geven in eigen leesvaardigheden, hen plezierige leeservaringen te bezorgen en lezen te koppelen aan aansprekende thema's (bijvoorbeeld voetbal of misdaad). Verder werken voorlezen en schrijversbezoeken enthousiasmerend. Dick Schram, bijzonder hoogleraar Leesgedrag en samensteller van de bundel, voegt eraan toe: 'Leer leerlingen dat ze een boek best mogen wegleggen als het ze niet bevalt, want met te- >>

>> genzin doorlezen frustrereert alleen maar.' Dat is ook het advies van Mia Stokmans: 'Verplichte titels leiden tot frustraties. Als leerlingen liever een technisch tijdschrift lezen in plaats van fictie, laat ze dan.'

Vanuit de zaal verzucht een docent Nederlands op vmbo-b en vmbo-k: 'Mijn leerlingen mochten vrij kiezen, maar ik zag steeds vaker titels waarvan ik dacht: mijn hemel! Boeken als *Het huis Anubis* en zo. Bij ons is aardrijkskunde en geschiedenis al geschrapt en als we nog een beetje aan cultuuroverdracht willen doen, moeten ze toch betere boeken lezen.' Daar kunnen de forumleden zich alles bij voorstellen. 'Maar de oplossing ligt niet in verplichte lijsten, maar in een groot boekenaanbod', zegt Olijkan. 'Dat kun je regelen met de plaatselijke bibliotheek.'

VOORLEZEN

Communicatie over het gelezene is essentieel, benadrukken de drie leesonderzoekers. 'Laat leerlingen vertellen wat ze van een boek vonden of een leesverslag maken, dat dwingt hen tot nadenken over en betrokkenheid bij wat ze lezen.' Vergalt zo'n verslag het leesplezier niet, wil een docent uit de zaal weten. 'Niet als je varieert in soort verslagen en zorgt voor persoonlijke opdrachten in plaats van het geijkte boekverslag', adviseert Schram.

Een gedeelde ervaring, door klassikaal een boek te lezen of te beluisteren, is ook effectief. De docent kan het boek voorlezen – 'dat zijn echte *chill*-momenten voor leerlingen', weet een docent – maar ook de ouderwetse leesbeurten blijken te werken. Zo vertelt een docente van een klas met bbl-, lwoo- en dyslectische leerlingen: 'Ze kwamen bij me binnen met een hekel aan lezen. Ik las alles voor en soms hoorde ik dan: mag ik ook een bladzijde lezen? Heel langzaam en heel hortend ging dat. Je zag de andere kinderen denken: o, maar zo kan ik het ook! Op een gegeven moment stond iedereen te trappelen om voor te mogen lezen.'

Dan legt Beekmans de hamvraag op tafel: is enthousiasme-

ALLARD DE WITTE

Een groot boekenaanbod is deel van de oplossing.

rend leesonderwijs helemaal afhankelijk van de docent? Onderzoeker Ed Olijkan moet dat 'helaas' beamen. Beekmans: 'Je bedoelt dat er ook docenten bestaan die zelf niet lezen?' De vraag was provocerend bedoeld, maar leidt tot het nodige geroezemoes in de zaal. Want op de lerarenopleidingen en pabo's komt ruimte voor lezen en literatuur steeds meer in de knel. Frans Korsten, die de openingslezing verzorgde (zie elders in deze special) springt op en roept op tot actie: 'Dit is iets om heel somber van te worden. Mensen, vertrouw niet op de politiek, maar schrijf een officiële brief aan de opleidingen dat ze de jeugd van Nederland beroven van een behoorlijke opleiding.' Het levert hem een daverend applaus op. <<

Dick Schram (red.), *Lezen in het vmbo: onderzoek – interventie – praktijk*. 308 blz. Uitgave Stichting Lezen, Amsterdam, 2008. ISBN 9789059722439.

Voor elke leerling een boek

Naast bibliotheken kunnen kinderboekwinkels goede partners zijn voor docenten. Het personeel kent het aanbod op zijn duimpje en kan dus adviseren bij het vullen van de schoolbibliotheek of bij vragen als 'wat schotel ik die jongens van Techniek in hemelsnaam voor?' Tijdens de conferentie gaf John Schrijnemakers, eigenaar van Kinderboekwinkel Speelboek in Amersfoort, een lezing vol concrete boekentips. Maar alvorens die vol enthousiasme te presenteren speelde hij even schoolmeester: 'Goed lees- en literatuuronderwijs begint met belezen docenten', benadrukte hij. 'Je moet uitgaan van de interesses van een kind. Er is voor elk kind een boek, ga er naar op zoek. Je moet die ene leerling aan dat ene boek koppelen. Ze loslaten in de bibliotheek is geen optie, dan verzuipen ze.'

Dat laatste blijkt ook uit de bijdrage van Cedric Stalpers in de bundel *Lezen in het vmbo*. Veel jongeren ha-

ken af, omdat ze in de bibliotheek door de bomen het bos niet meer zien. Dat blijkt voor bibliotheken simpel te verhelpen: plaats de tienerboeken in aparte kasten en de uitleencijfers vliegen omhoog.

Namen die vmbo-docenten van Schrijnemakers in hun oren moeten knopen zijn: de *Troef*-serie, *Schaduw*-reeks, *Life*-serie, *Fahrenheit*-serie en de auteursnamen Caja Cazemier, Mirjam Oldenhove, Joost Heyink en Maren Stoffels en Lydia Rood en... Schrijnemakers noemde er nog veel meer. Goed, hij snapte ook wel dat leerkrachten die niet allemaal konden lezen. 'Als je weinig tijd hebt, lees dan in elk geval de titels van de Jonge Jury (zie artikel pagina 6), 30 titels, dat is toch niet te veel gevraagd?' / BR

Handige websites met boekentips: www.leesplein.nl, www.jongejury.nl, www.boekenzoeker.org.

Boekclip

Laat leerlingen een clip maken over hun favoriete boek. Dat kan met behulp van Charlie Filmproducties. In een poging om lezen van een minder stoffig imago te voorzien heeft dit bedrijf een clip-format ontwikkeld: een cameraman en een begeleider komen een dagdeel op school en helpen leerlingen circa dertig clipjes te maken van hun favoriete boeken. Drie grote decorpanelen (grasveld, een stenen muur met graffiti), een kist met verkleedkleden en andere

requisieten, belichting en camera zijn onderdeel van 'de set'. Van de docent wordt slechts verwacht dat hij de kinderen voorbereid heeft: welk boek willen ze bespreken en hoe denken ze dat ongeveer te gaan doen? De begeleider doet wat oefeningen met de leerlingen en dan is het *take 1*.

Boekclip, CharlieFilmproducties. Prijs 450 euro voor een dagdeel.

Leeskr8

'Als je begrijpt wat je leest, dan zal het goed komen met je.' Mohamed Azzouz knikt er geruststellend bij en bemoedigend. Hij is een van de acht jongeren die vertellen over hun favoriete boeken en hun leeservaringen in de dvd *Leeskr8*. Akua vertelt hoe ze ooit verbaasd aangegaapt werd: 'Lees jij?!?' Ja dus, over hip hop, r&b, muziekgeschiedenis, mijn verleden, mijn heden en mijn toekomst, zoals ze zelf zegt. In 10 minuten komt een gevarieerd beeld naar voren van jonge

vmbo-lezers dat mogelijk herkenbaar en inspirerend is voor andere leerlingen. Het filmpje is onderdeel van een multimediaal project dat is ontwikkeld in opdracht van de openbare bibliotheken in de G4, Amsterdam Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Het biedt digitale lesmodules voor in de klas, informatie over bibliotheken en boeken.

Voor meer informatie over het project zie www.leeskr8.nl.

Basic

Basic, de krant voor de basisvorming van het vmbo. Hoewel de ondertitel misschien wat knullig aandoet, is de krant zelf beslist een aanwinst. Het is een maandblad op krantenpapier in tabloidformaat, speciaal gericht op vmbo-leerlingen. In het proefexemplaar dat al in maart verscheen stonden aansprekende stukjes over zaken als tennis, doping, film (27 Dresses), holi phagwa (dit is hindoestaans nieuwjaar), natuur en techniek (elektriciteit) en doelgroep gerelateerde artikelen als hoe bereid je een spreekbeurt voor? Alles zon-

der moeilijke woorden en lange zinnen. Lekker basic dus in de woorden van uitgever Eenvoudig Communiceren. Een aanvulling voor leerlingen die de Kidsweek te moeilijk vinden.

De volgende Basic verschijnt circa 5 september. Een groepsabonnement (vijftien exemplaren of meer) kost € 19,50 per jaar. Bij elke uitgave kunnen docenten een gratis lesbrief downloaden van www.eenvoudigcommuniceren.nl. Hier kan ook een abonnement besteld worden.

Bazar-effect

Bazar is ondertussen een merknaam geworden. Veel docenten in het vmbo zullen het project al kennen. Ontwikkeld door deskundigen uit de praktijk en begeleid door de CED-groep stimuleert het vmbo-leerlingen al jaren te lezen. Mia Stokmans van de Universiteit van Tilburg heeft de effectiviteit van een aantal modules van Bazar

onderzocht. De resultaten bevestigen de populariteit van Bazar: zelfs een kortlopende module van zes weken kan al een positief effect hebben op de leesattitude van leerlingen.

Mia Stokmans, De casus Bazar. Uitgeverij Eburon, Delft, 2008. ISBN 9789059721968 Prijs € 19,50.

Jonge Jury

De Jonge Jury - een initiatief van Stichting Lezen - poogt jongeren in de eerste tot en met de derde klas middelbare school te stimuleren om jeugdboeken te lezen. Jaarlijks mogen zij hun stem uitbrengen, klassikaal of individueel, op de vijf mooiste boeken voor twaalf jaar en ouder van het jaar daarvoor. De vijf boeken die de meeste stemmen krijgen, worden genomineerd voor de Prijs van de Jonge Jury (zie artikel pagina 10). De Jonge Jury is niet alleen enthousiasmerend maar ook leer-

zaam. Voor docenten is er een schriftelijke handleiding met lessuggesties, kopieerbladen, affiche, stemformuliergevoelbeeld en vijftig exemplaren van het Jonge Jurymagazine met titelinformatie over recent verschenen jeugdromans. Docenten kunnen bovendien met een wachtwoord toegang krijgen tot kant en klare lesmodellen, opdrachten, vragen en antwoorden bij de vijftien 'kerntitels'.

www.jongejury.nl

didaktief

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Deze special over lezen in het vmbo is gemaakt door de redactie van Didaktief. Een financiële bijdrage is geleverd door Stichting Lezen.

Coördinatie:	Monique Marreveld
Auteurs:	Susan de Boer, Alette Dogenaar, Iris Dijkstra, Frans-Willem Korsten, Marco Krijnsen, Monique Marreveld, Bea Ros, Astrid van de Weijenberg.
Eindredactie:	Monique Marreveld
Omslagfoto's:	Evelyne Jacq, Marco Krijnsen en Allard de Witte
Vormgeving:	Fizz Reclame & Communicatie

De special is verschenen in Didaktief, juni 2008, en is niet los verkrijgbaar.

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didaktief, Molukkenstraat 200, 1098 TW Amsterdam, tel. 020 – 59 000 99, fax 020 – 59 000 98, www.didaktief.nl.

De redactie dankt de volgende sponsor:

Stichting Lezen
Oxford House
Nieuwezijds Voorburgwal 328 G
1012 RW Amsterdam
Tel : 020 623 05 66
website: www.lezen.nl

Lezen

STICHTING LEZEN